

ПРОФЕСИОНАЛНА ЕТИКА У ОБЛАСТИ КОНЗЕРВАЦИЈЕ И РЕСТАУРАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

100

Анстракт: Рад има за циљ да укаже на професионалну етику и да изнесе основне принципе и захтеве конзерваторске професије. Етички принципи у области конзервације и рестаурације архивске и библиотеке грађе од суштинског су значаја за очување писаног културног наслеђа.

Професионалци који се баве заштитом споменика културе имају обавезу да поштују етички кодекс и смернице и треба да поседују стручност и обученост како би правилно третирали предмет и примењивали одговарајуће технике. Интердисциплинарни приступ је од највеће важности, јер данас конзерватор-рестауратор треба да ради као део тима. Након прелиминарних студија мултидисциплинарног тима добро обучен конзерватор може одабрати и исправно спровести интервенције које неће имати нежељене последице по културно добро. Приликом одабира третмана треба водити да рачуна о реверзибилности, што је један од основних постулата савремене конзервације. Пре свега треба да поштује аутентичност културног добра и транспарентност. Неопходно је документовати све интервенције, методе и материјале који су коришћени. Конзерватор-рестауратор је дужан да минимално интервенише и да се фокусира на стабилизацију и заштиту предмета.

Етички кодекси и смернице који се примењују у заштити културне баштине могу се наћи у Етичком кодексу Европске конфедерације конзерватора-рестауратора Организације ЕССО, као и смернице ICOMOSA, ICOMA и ICCA.

Кључне речи: етика, кодекс, смернице, конзервација, рестаурација, конзерватор, интердисциплинарни, реверзибилност, конвенција

УВОД

Појам етика настао је од грчке речи *ethos* која значи навика, обичај. Реч морал потиче од латинске речи *mos* која значи обичај, док реч *moralis* значи у складу са обичајем. Предмет етике је људски етос, тј. морална пракса.²

У последње време интензивно се примењује примењена етика која кроз своје разне области (пословна етика, био-етика, еколошка етика, итд.) истражује шта је исправно или прихватљиво, а што није у посебним областима људске праксе и који

¹ конзерватор саветник, ivovic.s@arhivyu.rs, svetlana.ivovic@gmail.com

² <https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Етика.pdf> (приступљено 2. јуна 2025).

су разлози зашто је то тако.³ У свакодневној пракси све је већи значај етике и у области заштите културне баштине. Овај феномен уско је повезан са успостављањем конзервације и рестурације као научне дисциплине у току 20. века са циљем да се заснују методе и технике од интервенција на филозофским, историјским и научним основама. С обзиром на развој конзервације-рестурације, унапређење на академско образовање конзерватора и рестураатора и дефинисање професије током 20. века, а узимајући у обзир релевантне доприносе као што су ICOM-CC Етички кодекс (1984), Документ из Павије (1997) и Е.С.С.О. Професионалне смернице (2002–2004), данас имамо оптималне захтеве за јачањем позиција конзерватора-рестураатора и њихове улоге у интердисциплинарној сарадњи са другим професионалцима који се баве очувањем културног наслеђа. У циљу побољшања комуникације и интердисциплинарне сарадње између свих укључених професионалаца практичне предлоге даје публикација и Резолуција из Фиренце: „Хајде да повећамо интердисциплинарну сарадњу у очувању културног наслеђа.“⁴

Етика у заштити културне баштине подразумева поштовање и бригу о наслеђу које нам је остављено од предходних генерација. То укључује конзервацију, рестурацију, очување и промовисање споменика културе.

Важно је да се приликом заштите културне баштине води рачуна о етичким принципима као што су поштовање људских права, инклузивност, транспарентност, одговорност и одрживост.

Такође, важно је да се културна баштина штити од различитих претњи као што су вандализам, крађа, загађивање, урбанизација и природне катастрофе. Етика у заштити културне баштине захтева сарадњу свих релевантних актера у друштву, укључујући институције, стручњаке, локалну заједницу и јавност.

Етика у конзервацији и рестурацији архивске и библиотечке грађе, уметничких и културних добара, игра кључну улогу у очувању историјске, уметничке и културне баштине за будуће генерације. Приликом извођења конзерваторско-рестурааторских подухвата треба настојати да се за научни аспект сачувају најважније информације које предмет пружа. Још пре избора конзерваторског третмана потребно је одлучити које информације треба сачувати. То је често заједнички задатак архивиста, библиотекара, музеолога, археолога и осталих стручњака са физичко-хемијским, аналитичким и технолошким образовањем. Након постављеног захтева конзерватор треба да одабере третман који је по могућности реверзибилан.

Конзерватор-рестураатор треба да бира и примењује методе и материјале за заштиту писаног наслеђа који смањују ризик за предмет који се третира, као и за запослене и околину.

Треба радити са највећом пажњом како би се испоштовала аутентичност предмета. Кад год је могуће треба применити минималне интервенције у циљу ста-

³ Jovan Babić, „Etika i moral“, *Theoria: časopis Filozofskog društva Srbije* 2008, 2: 35-48, (PDF) Etika i moral (researchgate.net) (приступљено 17. јула 2024).

⁴ Ursula Schädler-Saub, „Conservation Ethics Today: Are Our Conservation-Restoration Theories And Practice Ready For The Twenty-First Century? Introductory Notes To Some Central Issues“, *Protection of Cultural Heritage* 2019, 8: 291-300, <https://www.researchgate.net/publication/342376107> (приступљено 17. јула 2024).

билизације предмета како би се избегле драстичне промене приликом рестаурације. Све интервенције треба документовати како би информације о методама и материјалима који су примењени биле транспарентне.

ИСТОРИЈА И ФИЛОЗОФИЈА МОДЕРНЕ КОНЗЕРВАЦИЈЕ

Почеци модерне конзервације везују се за 18. и 19. век, а од краја 19. века до Другог светског рата област теорије и филозофије конзервације развијала се у занимљивим правцима. Питање људске креативности посебно је разматрао француски филозоф Анри Бергсон (1859–1941)⁵ који је смислио термин *трајање* као опис процеса живљења. Трајање се не односи само на време, већ и на интеграцију креативног процеса са сећањем на прошлост. То трајање производ је оригиналне животне снаге (*Elan vital*) која се може разумети као да је божанског порекла, која нам даје свој креативни капацитет, те се као резултат тога појављује разноликост. Заиста, култура је карактеристика човечанства, а културна разноликост је начин на који се осећа људска креативност.⁶

Након Првог светског рата оснива се Лига народа (1920–1946) у оквиру које је настао Међународни комитет за интелектуалну сарадњу */International Committee, ICIC/* (Женева, 1922–1946). Између два светска рата неколико догађаја било је значајно за конзервацију. ICIC је 1926. године створио посебну институцију под називом Међународна канцеларија музеја */International Museums Office/*, која је деловала у области очувања културног наслеђа.⁷

Утемељење модерне конзервације захтева одговор на круцијално питање да ли конзервација треба да буде укључена у науку или не. На њега је 1938. године одговорио Ђ. К. Арган када је препознао различите техничке и хуманистичке вештине потребне за конзервацију и рестаурацију и нагласио критички приступ процени уметничких дела. Из овога би се могло закључити да наука треба да се користи као „средство“ у зависности од захтева различитих задатака који се јављају у конзервацији. Дакле, према Аргановом мишљењу сама конзервација не треба да се сматра науком, већ пре обликом модерне дисциплине која припада хуманистичком блоку наука.⁸

Арган је заједно са великим теоретичаром конзервације Чезарем Брандијем (1906–1988) расправљао о филозофским питањима која се односе на уметност и рестаурацију уметничких дела и споменика. Године 1938. учествовали су у процесу оснивања италијанског Централног института за конзервацију */Istituto Centrale per il Restauro ICR*, данас Високог института за конзервацију */Istituto Superiore Centrale per il Restauro. ISCR/*.⁹

Бранди је развио теоријски и методолошки приступ конзервације и рестаурације уметничких дела и његови текстови су сакупљени и објављени 1963. године у

⁵ Анри Бергсон – Википедија (*wikipedia.org*) (приступљено: 2. јуна 2025).

⁶ Јука Јокилето, „Конзерваторска етика од Ригла до данас“, *Модерна конзервација* 2015, бр. 3: 12.

⁷ Исто, 13.

⁸ Исто, 14.

⁹ Исто, 14.

књизи *Teoria del restauro*, која је и данас фундаментално штиво за наставу конзервације и рестаурације.

ЕТИКА У КОНЗЕРВАЦИЈИ

Приликом извођења конзерваторско-рестаураторских подухвата треба настојати да се најважније информације које предмет пружа сачувају за научни аспект. Још пре избора конзерваторског третмана потребно је одлучити које информације треба сачувати. То је често заједнички задатак музеолога, археолога и осталих стручњака са физичко-хемијским, аналитичким и технолошким образовањем. Након постављеног захтева конзерватор је у могућности да одабере адекватан третман који мора бити реверзибилан.¹⁰

Пре примене физичког третмана, односно поступака конзервације и рестаурације, треба применити све мере превентивне заштите.

Конзерватор-рестауратор треба да бира и примењује методе и материјале за заштиту наслеђа које смањују ризик за предмет који се третира, као и за запослене и околину.

Треба да раде са највећом пажњом како би испоштовали аутентичност предмета. Кад год је могуће треба да примене минималне интервенције у циљу стабилизације предмета како би се избегле драстичне промене приликом рестаурације. У том смислу Бранди даје дефиницију рестаурације: „Рестаурација представља методолошки тренутак у коме је уметничко дело препознато у својој физичкој конзистентности и свом двоструком естетском и историјском поларитету имајући у виду његово преношење у будућност.“¹¹

Дакле, рестаурација је кључни процес у којем се уметничко дело сагледава кроз призму његове материјалне структуре, као и кроз његове естетске и историјске димензије. Овај приступ узима у обзир важност очувања дела за будуће генерације и осигурава да његово значење и вредност буду сачувани.

Све интервенције треба документовати како би методе и материјали који су примењени били транспарентни.

Конзерватор-рестауратор треба да ради по највишим професионалним стандардима.

Да би се осигурала плодна и ефикасна интердисциплинарна сарадња међу професионалцима укљученим у очување културног наслеђа, потребно је препознати релевантне професије и дефинисати њихове специфичне улоге, као и начине и тачке интеракције међу њима. Конзерватор-рестауратор игра кључну улогу у обликовању перцепције, вредновању и разумевању културног наслеђа, узимајући у обзир његове еколошке аспекте, значај и физичке карактеристике.¹²

¹⁰ American Institute for Conservation (AIC), *Code of Ethics and Guidelines for Practice*, www.culturalheritage.org/about-conservation/code-of-ethics (приступљено: 6. јуна 2025).

¹¹ Cesare Brandi, *Theory of Restoration* (Florence: ICR, 2005).

¹² E.C.C.O. European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations A.I.S.B.L., *E.C.C.O. Professional Guidelines (I), The Profession*, 2, https://www.ecco-eu.org/wp-content/uploads/2021/03/ECCO_professional_guidelines_1.pdf (приступљено 5. маја 2024).

У циљу адекватне заштите конзерватор-рестауратор има обавезу да перманентно усавршава нова знања и вештине и да размењује информације са другим стручњацима.

Када је реч о конзервацији и рестаурацији архивске и библиотечке грађе и уметничких дела на папиру треба обратити пажњу да се очува интегритет предмета током процеса конзервације и рестаурације. Треба применити методе и материјале који ће спречити даље пропадање и водити рачуна како се поступа са оштећеним или деформисаним предметима приликом процеса рестаурације. Сви примењени поступци треба да су у складу са етичким стандардима и смерницама струке.

ЕТИЧКИ КОДЕКСИ КОНЗЕРВАТОРСКИХ АСОЦИЈАЦИЈА У ИНОСТРАНСТВУ

104

Након Другог светског рата настају значајне међународне организације које се баве заштитом културног наслеђа. Већ 1945. године у оквиру Уједињених нација оформљени су UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* – Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу), ICCROM (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property* – Међународни центар за проучавање очувања и рестаурације културних добара), као и невладине организације ICOM (1946) (*International Council of Museums* – Међународни савет музеја), ICOMOS (1965) (Међународни савет за историјске споменике и пределе, светска невладине организација потекла из корпорације архитеката и техничара), ICA (*The International Council on Archives* – Међународни архивски савет), ИС (*International Institute for Conservation of Artistic Works* – Међународни институт за конзерваторска и уметничка дела) и IUCN (*International Union for Conservation of Nature* – Међународни институт за конзерваторску и уметничку делатност).

IFLA (*The International Federation of Library Associations and Institutions*) водеће је међународно тело које заступа интересе библиотечко-информационих услуга и њихових корисника. То је глобални глас библиотечке и информатичке струке.

Један од задатака UNESCO-а било је успостављање међународне доктрине која би могла да усмерава оне који су одговорни у државама чланицама и њиховом приступу очувања свога наслеђа. Тако је Конвенција о светској баштини из 1972. године постала активна платформа за дебате и већ је произвела нове дефиниције за различите типове ресурса наслеђа и инсистира на развоју и коришћењу одговарајућих инструмената за њихово очување. Конвенција о нематеријалном културном наслеђу из 2003, као и Конвенција о разноликости културних израза из 2005. године могу се доживљавати као комплиментарне овом задатку. Са међународним препорукама и декларацијама, оне формирају окриље међународне доктрине допуњене међународним повељама које је усвојио ICOMOS, а у европском контексту конвенцијама и препорукама Савета Европе.¹³

Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво (*Фаро конвенција*, 2005) препознаје да је потребно ставити људе и људ-

¹³ J. Јокилето, „Конзерваторска етика од Ригла до данас“..., 15.

ске вредности у центар проширеног интердисциплинарног концепта културног наслеђа. Конвенција дефинише заједницу са наслеђем /heritage community/ у којој људи цене специфичне аспекте културног наслеђа које у оквиру јавног деловања желе да подрже и пренесу будућим генерацијама.

На конференцији у Кјоту 2012. године усвојена је Кјото визија. У истом духу као и у *Фаро конвенцији*, примећено је да се конзервација културног наслеђа у свој својој разноликости може постићи само кроз укључивање заједнице која мора да преузме одговорност за њихово очување. Може се претпоставити да ће ово бити један од главних изазова у будућности етике конзервације.¹⁴

Етички кодекс који је осмислила европска организација Е.С.С.О. (*European Confederation of Conservator-Restorers' Organisation*) прихваћен је од многих конзерватора и рестауратора било да су чланови ове организације или не.¹⁵ Е.С.С.О. је 1993. године донела прву верзију Смерница струке и Етички кодекс струке под називом: *E.C.C.O. Documents: Professional Guidelines*. Друга верзија смерница прихваћена је 2002. године. Документ има преамбулу у којој је дефинисан појам културне баштине, а уједно се спомиње конзерватор– рестауратор као особа од поверења за културну баштину. Е.С.С.О. је успоставио принципе и професионалне стандарде за професионалну праксу конзерватора-рестауратора. Према овом Етичком кодексу занимање конзерватор-рестауратор представља делатност од јавног интереса и мора се практиковати уз поштовање свих релевантних националних и европских закона и споразума, посебно оних који се тичу украдене имовине.

Према члану 3 „Конзерватор-рестауратор ради непосредно на културном наслеђу и лично је одговоран власнику наслеђа и друштву. Конзерватор-рестауратор има право да обавља праксу без ометања слободе и независности. Исто тако, конзерватор-рестауратор има право да у свим околностима одбије сваки захтев за који верује да је у супротности са условима или духом овог Кодекса. Конзерватор-рестауратор има право да очекује да све релевантне информације у вези са пројектом конзервације и рестаурације (било које величине) добије од власника и старатеља“. Члан 4. указује да непоштовање принципа, обавеза и забрана Кодекса непрофесионалних пракси и доводи професију на лош глас. Следећи члан каже да је конзерватор-рестауратор дужан да поштује естетски, историјски и духовни значај, као и физички интегритет културног наслеђа, да треба да сарађује са другим стручним колегама, води рачуна о захтевима заштите културне баштине, ради по највишим стандардима, води рачуна о свим аспектима превентивне конзервације и пре извођења физичких интервенција, да се ограничи само на неопходне третмане, користи само оне материјале и поступке који према садашњем нивоу знања неће штети културном наслеђу и који су компатибилни са материјалима културног наслеђа и да примени потпуно реверзибилан процес. Конзерваторско-рестаураторски третман треба документовати, оставити писану и фото-документацију о третману

¹⁴ Исто, 16.

¹⁵ Е.С.С.О. (*European Confederation of Conservator-Restorers' Organisation*) основана је 1991. године од стране четрнаест европских рестаураторских организација у циљу очувања покретног и непокретног културног наслеђа. Данас представља 26 организација из 23 земље и 6000 професионалаца. <https://www.ecco-eu.org/about-e-c-c-o/> (приступљено 17. јула 2024).

и дијагностици, као и друге релевантне информације. Извештај треба да садржи имена свих који су извели посао. То је документ који остаје за будућу употребу. Када коришћење културног наслеђа угрожава његово очување неопходно је урадити репродукцију, а поступак репродуковања препоручује конзерватор-рестауратор.

Конзерватор-рестауратор треба да обавести власника о свим потребним радњама и да наведе најприкладнији начин за континуирану негу.

Конзерватор-рестауратор никада не треба да подржава недозвољену трговину културним наслеђем и мора се активно супротставити таквима незаконитим активностима.¹⁶

Темељни документи Америчког института за очување историјских и уметничких предмета под називом *Етички кодекс и смернице за праксу Америчког института за конзервацију историјских и уметничких предмета (The Code of Ethics and Guidelines for Practice of the American Institute for Conservation of Historic & Artistic Works (AIC))* наводи начела којих треба да се придржавају стручњаци у области конзервације и други који брину о културном добру.

Америчко удружење АИС има свој *Етички кодекс (AIC Code of Ethics)* и *Коментарје (The Commentaries)*. Коментари су посебан документи које је креирало чланство ове америчке асоцијације како би проширили *AIC Code of Ethics* и прилагодили га захтевима и потребама на терену.¹⁷ У преамбули овог документа стоји да је примарни циљ сваког професионалног конзерватора да има посебну обуку у циљу постизања адекватне стручности у заштити културних добара. У настојању да постигну овај циљ стручњаци из области конзервације преузимају одређене мере како би одговорили на обавезе према културним добрима, њиховим власницима и корисницима, конзерваторској професији, али и друштву у целини.

Према томе, стручњак за конзервацију треба да настоји да постигне највеће могуће стандарде у свим аспектима конзервације (превентивној и физичкој, код испитивања, истраживања, третмана и документовања), као и образовања. Професионалац у области конзервације треба да ради у границама своје компетенције и образовања. Околности могу ограничити ресурсе, али квалитет посла не сме бити угрожен. Стручњак за конзервацију треба да одабере методе и материјале који према досадашњим сазнањима не утичу на разумевање и примену овог етичког кодекса.¹⁸

Конзерватор треба да препозна важност превентивне конзервације као најфикаснијег начина за дугорочну заштиту културних добара, да смернице за континуирану употребу и заштиту, препоручи одговарајуће услове животне средине за складиштење и излагање и предочи одређене процедуре за руковање, паковање и транспорт.

Смернице за хитне ситуације веома су битне јер ванредне ситуације могу представљати озбиљан ризик од оштећења или губитка културног добра, што може захтевати хитну интервенцију конзерватора. У хитној ситуацији која угрожава кул-

¹⁶ E.C.C.O., *E.C.C.O. Professional Guidelines (I), The Profession*

¹⁷ AIC, *Code of Ethics and Guidelines for Practice*

¹⁸ Исто

турна добра стручњак за конзервацију треба да предузме све разумне мере да сачува културна добра.¹⁹

Током третмана стручњак за конзервацију треба да води документацију са датумом која укључује запис или опис укључених техника или процедура, коришћених материјала и њиховог састава, природу и обим свих измена и све додатне информације откривене или на други начин утврђене. Извештај припремљен на основу ове евиденције треба да резимира ове информације и пружи, по потреби, препоруке за каснију бригу.

Кодекс професионалне етике музејске организације ICOM-а прихваћен је на Генералној Скупштини у Буенос Аиресу 1986. године. Кодекс даје општи приказ професионалне етике чије се поштовање сматра минималним условом да неко може радити као музејски професионалац. Након детаљне ревизије прерађена верзија Кодекса објављена је 2001, а онда је и усвојена на Генералној скупштини ICOM-а у Сеулу 2004. године.

Етички кодекс архивиста усвојен је на Тринаестом конгресу МАС-а 6. септембра 1997. године у Пекингу. Он поставља високе стандарде понашања у архивској струци, нове чланове архивске струке упознаје са овим стандардима, искусне архивисте подсећа на њихове професионалне одговорности, а код јавности подстиче поверење у струку. Под појмом „архивист“ у њему су обухваћени сви који су одговорни за надзор, преузимање, обраду, чување, заштиту и руковање архивском грађом. Установе и архиве треба подстицати да прихвате политику и праксу која ће олакшати имплементацију овог Кодекса. Његов циљ је да члановима струке пружи етички оквир понашања, а не одређена решења за појединачне проблеме. Принципи су пропраћени коментаром, а принципи и коментари заједно чине *Етички кодекс*. Његова имплементација зависи од архивских установа и стручних удружења и може се спровести путем образовања, као и утврђивањем одређених смерница у случају недоумица, истраживања неетичког понашања и уколико је потребно и примене санкција.²⁰

РЕЗИМЕ

Етика у конзервацији и рестаурацији културног наслеђа игра кључну улогу у обликовању пракси и одлука које се доносе током процеса одлучивања. Етика у области конзервације и рестаурације односи се на скуп начела и вредности које усмеравају рад стручњака на очувању културне баштине.

Дакле, етика у конзервацији и рестаурацији односи се на моралне принципе и стандарде који управљају у праксама у овим подручјима. Кључни аспекти етике укључују аутентичност, транспарентност, очување наслеђа, као и сарадњу са стручњацима који ће осигурати очување оригиналног стања и интегритета културних добара, а с друге стране задовољити потребе и очекивања заједнице.

¹⁹ Исто

²⁰ Међународни архивски савет, *Етички кодекс архивиста*, https://www.arhivyu.rs/za-arhiviste/eticki_kodeks_arhivista (приступљено 2. јуна 2025).

Конзерватор-рестауратор има етичку обавезу према заједници која је везана за културно наслеђе, што подразумева узимање у обзир њихових вредности и традиција приликом доношења одлука о рестаурацији.

Етика такође подразумева континуирану обуку и професионални развој стручњака, зато што се конзервација и рестаурација стално развијају, па је важно да стручњаци буду информисани о најновијим технологијама, материјалима и етичким нормама.

Етичка начела конзервације и рестаурације често су дефинисана у оквиру професионалних организација, као и кроз различите смернице, кодексе и стандарде који се односе на очување културне баштине. Упознавање са овим начелима кроз наведене изворе може помоћи конзерваторима да доносе адекватне одлуке и осигурају очување културних добара за будуће генерације.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Јокилето, Јука. „Конзерваторска етика од Ригла до данас“, *Модерна конзервација* 2015, бр. 3: 11-23.
- Babić, Jovan. „Etika i moral“. *Theoria: časopis Filozofskog društva Srbije* 2008, 2: 35-48, (PDF) Etika i moral (researchgate.net) (приступљено 17. јула 2024).
- Brandi, Cesare. *Theory of Restoration*. Florence: ICR, 2005.
- Перовић Ивовић, Светлана. „Нови медији и односи с јавношћу у области презентације и заштите културног наслеђа“. Мастер рад, Мегатренд универзитет, Факултет за културу и медије, Београд 2021.
- Schädler-Saub, Ursula. „Conservation Ethics Today: Are Our Conservation-Restoration Theories And Practice Ready For The Twenty-First Century? Introductory Notes To Some Central Issues“. *Protection of Cultural Heritage* 2019, 8: 291-300, <https://www.researchgate.net/publication/342376107> (приступљено 17. јула 2024).
- American Institute for Conservation (AIC). *Code of Ethics and Guidelines for Practice*. www.culturalheritage.org/about-conservation/code-of-ethics (приступљено: 6. јуна 2025).
- E.C.C.O. European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations A.I.S.B.L. *E.C.C.O. Professional Guidelines (I), The Profession*. https://www.ecco-eu.org/wp-content/uploads/2021/03/ECCO_professional_guidelines_I.pdf (приступљено 5. маја 2024).
- Међународни архивски савет, *Етички кодекс архивиста*, https://www.arhivju.rs/za-arhiviste/eticki_kodeks_arhivista (приступљено 2. јуна 2025).

Svetlana PEROVIĆ IVOVIĆ, MA

PROFESSIONAL ETHICS IN THE FIELD OF CONSERVATION AND RESTORATION OF CULTURAL HERITAGE

Summary

Ethics in conservation and restoration of cultural heritage play a key role in shaping practices and decisions made during the decision-making process. Ethics in the field of conservation and restoration refers to a set of principles and values that guide the work of experts in the preservation of cultural heritage.

Accordingly, ethics in conservation and restoration refers to the moral principles and standards that govern practices in these areas. Key aspects of ethics include authenticity, transparency, preservation of heritage, as well as cooperation with experts who will ensure the preservation of the original state and integrity of cultural assets, and on the other hand meet the needs and expectations of the community.

The conservator-restorer has an ethical obligation to the community related to the cultural heritage, which means taking into account their values and traditions when making decisions about restoration.

Ethics also implies continuous training and professional development of experts, because conservation and restoration are constantly evolving, so it is important that experts are informed about the latest technologies, materials and ethical norms.

Ethical principles of conservation and restoration are often defined within professional organizations, as well as through various guidelines, codes and standards related to the preservation of cultural heritage. Becoming acquainted with these principles through the above mentioned sources can help conservators to make adequate decisions and ensure preservation of cultural assets for future generations.